

LATGALĪETIS NO SENĀS BOJĀRU DZIMTAS

Runa šajā rakstā būs par Aloizu Bojāru (1887.—1958.) — ievērojamo Latgales izglītības, kultūras, pašvaldību un sabiedrisko darbinieku un publicistu, cīnītāju par vienotu brīvu Latviju un izglītotu, plaukstošu Latgali tajā.

Savu patstāvīgo gaitu sākumā viņš bija virsnieks Krievijas armijā, bet vēlāk strādāja gan par miertiesnesi, gan skolas pārzini, gan aprīnča padomes priekšsēdētāju un citos pašvaldību amatos, bet aizgāja pensijā, būdams nodokļu inspektora vecākais palīgs. Ieņēdams dažādus abildīgus un ietekmīgus amatus, A. Bojārs daudz darījis Latgales tautas izglītības, kultūras un materiālās labklājības līmeņa celšanas labā. Liekas, ka viņam pieder vislielākie nopelni skolu tīkla paplašināšanā Latgalē. Viņš panācis vairāku skolu atvēršanu vai arī pats tās noorganizējis.

Alois Bojārs dzimis 1887. gada 4. (16.) aprīlī Rēzeknes aprīnča Stirnienes pagasta Rudzētu kopienas Vidu ciemā (tagad Preiļu rajona Rudzātu pagastā) zemnieku ģimenē.

A. Bojārs beidza Stirnienes tautskolu, Rēzeknes pilsētas skolu un Odesas karaskolu, bet pēc tam, kā jau minēts, kādu laiku bija virsnieks Krievijas armijā. No 1916. līdz 1918. gadam (ar pārtraukumiem) viņš Maskavas universitātē studēja jurisprudenci un arhitektūru. Būdams students, A. Bojārs Pirmās pasaules kara laikā Maskavā uzņēmās latviešu katoļu patversmes vadību un pie tās 1916. gada rudenī noorganizēja pilsētas skolu, kuru apmeklēja ap 170 bērnu.

1917. gada 26.—27. aprīlī (9.—10. maijā) A. Bojārs piedalījās vēsturiskajā Latgales latviešu kongresā Rēzeknē, kur tika pieņemts lēmums par Latgales apvienošanu ar pārējo Latviju. Lai šo lēmumu īstenotu, tika ievēlēta Latgales pagaidu zemes padome,

kuras sastāvā bija arī A. Bojārs. Viņš, kā šīs padomes loceklis, aktīvi cīnījās par svešu varu maksīgi šķirto latviešu tautas daļu apvienošanu vienā valstiskā vienībā, par saišu nostiprināšanu starp Latgales latviešiem un tautas brāļiem Vidzemē, Kurzemē un Zemgalē.

1917. gada vasarā A. Bojārs pārcēlās uz Viļāniem, kur sāka strādāt par Viļānu iecirkņa miertiesnesi. Uz laiku viņa pakļautībā bija arī Varakļānu miertiesneša iecirknis. Viņa sirdi nopieda visapkārt vērojamā savu novadnieku garīgā tumsība, sociālā vienaldzība, politiskais aklums un nabadzība. A. Bojārs skaidri zināja, ka viens no galvenajiem cēloņiem ir skolu un, reizē ar to, izglītības un kultūras trūkums. Tāpēc viņš, izmantojot brīvākus apstākļus, kādi bija radušies pēc cara valdības gāšanas 1917. gada Februāra revolūcijas laikā, ķērās pie skolu dibināšanas jautājumu risināšanas. 1917. gada septembra sākumā A. Bojārs bija beidzis projektu izstrādāšanu pilsētas skolu dibināšanai Viļānos un Varakļānos, un ar tiem devās uz Pēterburgu pie paša Krievijas Tautas Izglītības ministra. Lai stādīšanās priekšā ministram būtu iespaidīgāka, viņš bija uzvilcis virsnieka formas tērpu. Ministrs A. Bojāra izstrādātos skolu dibināšanas projektus pieņēma, uzklaušīja arī viņa mutiskos pamatojumus un paskaidrojumus, bet atbildi vēl nedeva. Drīz, 1917. gada 11 septembrī, uz A. Bojāra vārda pieņāca raksts, ka Krievijas Tautas Izglītības ministrija atļauj atvērt pilsētas skolas Viļānos un Varakļānos. A. Bojārs tūlīt Viļānu tiesas zālē sasauca sabiedrības pārstāvju apspriedi, lai nolēmtu, kur un kad atvērt Viļānu pilsētas skolu un to iesvētīt. Apspriedes dalībnieki nolēma slēgt Viļānu Balto krogu un tā telpas nodot pilsētas skolas vajadzībām. Nākošajā dienā A. Bojārs līdzīgu apspriedi sasauca Varakļānos. Un tā 1917. gada septembra beigās tika atvērtas arī Viļānu un Varakļānu pilsētas skolas. Par šo skolu kuratoru Krievijas Tautas izglītības ministri, iecēla pašu A. Bojāru.

Drīz pēc tam A. Bojārs izstrādāja projektu arī Skolotāju Semināra atvēršanai Rēzeknē un atkal brauca uz Pēterburgu pie Krievijas Tautas Izglītības ministra. Ministrs apsolīja atļaut atvērt skolotāju semināru 1918./1919. mācību gadā Rēzeknes tirdzniecības skolas telpās, bet, sakarā ar varas maiņām Krievijā un Latvijā, šīs ieceres netika īstenotas.

1920. gadā A. Bojārs sāka strādāt par Varakļānu I sešklasīgās pamatskolas pārzini. Bet drīz viņš tika ievēlēts par Rēzeknes aprīnča padomes priekšsēdētāju, pēc tam bija Daugavpils aprīnča padomes loceklis un kādu laiku — priekšsēdētājs, bet vēlāk strādāja citos pašvaldību amatos. Viņa uzmanības un rūpju lokā joprojām bija skolas. A. Bojārs vēl panāca ģimnāzijas atvēršanu Varakļānos (1921) un personīgi noorganizēja namatskolu Rudzatos. Viņa roka pielikta arī vairāku citu skolu tapšanā.

A. ANSPAKA teksts un foto

Nobeigums sekos.

LATGALĪETIS NO SENĀS BOJĀRU DZIMTAS

(Nobeigums. Sāk. Nr. 28)

Runājot par A. Bojāru un skolām, svarīgi pieminēt vēl vienu interesantu

Praktiskus pasākumus savu novadnieku izglītošanā un audzināšanā A. Bojārs veica jau kopš agras jaunības. Drukas aizlieguma laikā (1865.—1904.), kā arī kādu laiku pēc tā atcelšanas; kad Latgalē vēl joprojām trūka iespēstu grāmatu latīņu burtiem, A. Bojārs nodarbojās ar grāmatu pārrakstīšanu un izplatīšanu tautā. Aleksejs Apinis savā grāmatā «Neprasot atļauju. Latviešu rokkraksta literatūra 18. un 19. gadsimtā» min faktu, ka A. Bojārs pārrakstījis vairākos eksemplāros pirmmācības līdzekli «Poturu un atsaceību gromatiņa».

A. Bojārs visu mūžu cītīgi darbojās arī publicistikā. Viņa raksti par Latgales vēsturi, etnogrāfijas, izglītības, kultūras un sabiedriski politiskajiem jautājumiem publicēti neatkarīgās Latvijas laika preses izdevumos «Dryva», «Latgolas Vordis», «Zemnieka Dzeive» u. c., kā arī trimdas (kur viņš nonāca II pasaules kara laikā) izdevumos.

20. gados A. Bojārs savā īpašumā ieguva Jasmuižas (vēlāk Atkalnes) pagasta Novoseļes saimniecību. Novoseļe bija viņa pastāvīgā dzīvesvieta līdz 1944. gadam, kad viņš devās trimdā.

Viņa sieva Eleonora bija skolotāja Vārkavas pagasta Zaķišu 6 klašu pamatskolā.

1944. gada vasarā, kad Latvijas robežu pārgāja Padomju Savienības Sarkanā Armija, A. Bojārs ar ģimeni, baidīdamies no boļševiku represijām, devās trimdā uz Vāciju, bet 1950. gadā — uz ASV. Atrazdamies trimdā, viņš pulcināja kopā savus tautiešus, sevišķi savus novadniekus, aktīvi darbojās trimdas latviešu sabiedriskajā dzīvē un presē. A. Bojāra dēls Nikodēms, kurš dzīvo ASV, ir ievērojams ķīmiķis, ķīmijas doktors, profesors un rakstnieks.

A. Bojārs ir pētījis savu ģenealoģiju (izceļšanos, ciltskoku). Viņa tālais, puslēgendārais senis pa vīriešu līniju — Latimīrs — esot bijis Polockas bajārs, vēlāk — Polockas kņazs. Tā, pēc izceļšanās no bojāru kārtas, viņa dzimta ieguva uzvārdu — Bojārs. Par Latimira latvisko (latgalisko) izcelsmi nav jābrīnās, jo Polockas kņazistes teritorija ir sena baltu zeme, kur pirms slāvu ieņākšanas dzīvoja latvieši (arī latgaļi) un lietuvieši. Stipri baltiska tā saglabājas, kamēr vien atradās Lietuvas valsts sastāvā (13. gs. — 1667. g.) un Polijas — Lietuvas valsts sastāvā (1667—1772), bet, piemēram, Drīsas (tagad Verhņedvinskas) apriņķī daudzi iedzīvotāji sevi par latviešiem uzskatī-

ja pat 20. gs. sākumā. Kņazs Latimīrs raksta A. Bojārs, kritis nežēlastībā pie Maskavas lielkņaza, jo uzturējies draudzīgus sakarus ar Polijas karali. Baidīdamies no Maskavas lielkņaza represijām, Latimīrs aizmucis uz Latgali un apmeties Preiļos pie grāfa Borha. Kad tas notika, A. Bojārs neraksta. Tas domājams, varēja notikt Līvoniņas kara laikā, kad Ivans Bargaiss uz laiku (1563—1579) bija ieņēmis Lietuvas valsts sastāvā ietilpstošo Polockas kņazisti, vai arī 17. gs. karos, kad Maskavas valsts vairākkārt apdraudēja Polockas kņazisti. Latimīrs strādājis par mežsargu grāfam Borham piederošajās Preiļu un Galēnu muižās. Cik patiesības un leģendārā ir Bojāru dzimtas vēsturē, grūti pateikt, bet domājams ciltvēks vienmēr meklē savas dzimtas saknes.

Bojāru dzimta Preiļos sakupļojusi un vēlāk sadalījusies. Viens Bojāru dzimtas zars sākumā aizgājis uz Rēzeknes apriņķa Sakstagaļa pagastu, bet vēlāk pārgājis uz Bērzgales pagastu, kur dalījies tālāk — viena ģimene apmetusies Liuzinieku, otra — Muņkovas ciemā. No Bērzgales pagasta Bojāriem cēlies ķirurgs, medicīnas doktors Kazimīrs Bojārs (1903—1959) un ievērojams dabaszinātnieks un rakstnieks Vladislavs Bojārs (1906—1984). Kāds Bojāru dzimtas zars aizgājis uz Vidzemi. No tā cēlies Latvijas armijas pulkvedis, Lāčplēša kara ordena kavaleris Kārlis Bojārs (1890—1943).

A. Bojāra trauksmainais mūžs noslēdzās 1958. gada 18. augustā Niagarafolsā (ASV) — pilsētā pie Niagaras upes un Niagaras ūdenskrituma. Niagarafolsā A. Bojārs arī apbedīts.

A. ANSĀKS